

Paulina Nordström

Taidehanke taidetapahtumana

Meidän perhe -hanke Euroopan unionin institutionaalisen kehikon tällä ja tuolla puolen

Art project as an art event: Our Family project on this and that side of the institutional framework of European Union

I examine an art project as an art event. I follow the process of making an art project *Our family* belonging to the Turku European Capital of Culture 2011 programme. The European Capital of Culture programme, as a part of EU's wider cultural policy, promotes European citizenship. The underlying idea is to foster a feeling of a citizenship based on shared European values, diversity of cultures and mutual understanding. In this paper, I argue that the institutional framework enables certain practices. A project formulation falling inside the programme's political framework is given financial support. Our family project fulfilled the aim of a better inter-cultural togetherness by bringing Islam in Finland to the scene. Nevertheless, an art project cannot merely be interpreted as a reflection of cultural policy, but the eventual character of the project needs to be taken into account. Besides of Our family taking place within the institutional framework, it was produced in negotiations between the project actors during the process of conducting the art project. The artist and his project companions were co-curators who produced Islam in Finland to be encountered in events built around an exhibition of photo-portraits of families with Islamic background. Yet, as an art event, the photos are detached from the scene: photos are alive and have the capacity to form into relations with the viewer.

Keywords: European citizenship, European Capital of Culture, multiculturalism, art project, photography

Johdanto

Luoja on antanut meille aistit. Kumarran vain hänelle. Miksi universumi on? Mihin se menee? Näihin ei tiedemiehet, filosofit löytäneet vastausta. Islam tarjoaa vastauksen, Muhs kääntää perheenisän pohdintaa. Miehet, pojat käyvät rukoukseen. Naiset tuovat teetä ja pähkinäkeksejä. Manninen on rakentanut studion. On laajakuvaobjekti ja kamera vuodelta 1968. Ikkunasta näkyy vanha navetta tai talli. Aurinko säteilee keskipäivän valoa sisälle. Salamavaloitusta on säädettävä. Manninen ohjaa perheen paikoilleen.

Isä seisoo. Muut istuvat. Pojat nojailevat rennosti. Tytöt istuutuvat tuoleille. Yhdessä on täytetty proustilaista kyselylomaketta. Perheenäiti toivoo, että hänestä ajateltaisiin vain hyvää kuoleman jälkeen. Taustalla miehen kuolleen veljen maalaa-ma, keskeneräiseksi jäänyt mielikuviutusmaisema. (muokattu ote, tutkijan kenttäpäiväkirja)

Valokuvaaja Tuomo Manninen kuvasi kymmentä muslimitaustaista perhettä heidän omissa olohuoneissaan Turun seudulla keväällä 2011. Olohuoneista perhepotretit matkasivat julkiseen kaupunkitilaan. Kuvat heijastettiin Turun pääkirjaston ul-

koskeinään samaisen kevään huhtikuussa. Kyseessä oli *Meidän perhe – emme me ihmiset niin erilaisia ole* -taidehanke, joka toteutettiin osana Turun Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 ohjelmaa. Valokuvaprojisoitien ohella perhepotretit olivat esillä Turun keskustassa sijaitsevan Sokos Wiklund -tavaratalon videonäytöllä ja valokuvatulosteina taidehalli Logomon kahvilassa. Valokuvaprojisoitien yhteydessä oli tekstilainauksia valokuvaajan kuvaustilanteissa perheiltä keräämien kyselylomakkeiden vastauksista, ja tekstilainaukset matkasivat myös erillisinä sataman ja lentoaseman välisellä linja-autolinjalla penkkien selkämyksiin kirjoitettuina. Kuvaesitysten lisäksi taidehankkeessa järjestettiin kaksi islamia Suomessa esittelevää yleisötapahtumaa: keskustelutilaisuus islamista Suomessa ja avoimien ovien päivä moskeijassa. Hankkeessa oli myös tarkoitus järjestää taidehalli Logomossa koululaisvierailuja, joissa koululaiset saisivat esittää kysymyksiä islamista. Koululaisvierailut eivät kuitenkaan toteutuneet. Valokuvaaja Mannisen kanssa taidehanketta toteuttivat turkulaiset vaikuttajat Wali Hashi ja Muhammed Azizi, jotka toimivat yhteyshenkilöinä kuvattavien perheiden ja kuvaajan välillä sekä osallistuivat yleisötapahtumien suunnitteluun ja toteutukseen.

Meidän perhe -hankkeen aikatilallinen matka alkoi kuitenkin ennen vuotta 2011. Manninen on kuvannut lukuisia ryhmäpotretteja, muun muassa ammatti-, harrastus- tai muita intressiryhmiä Suomessa ja maailmalla Euroopassa, Aasiassa ja Karibianmerellä 1990-luvun puolesta välistä alkaen, vuosia ennen Turun Euroopan kulttuuripääkaupunkivuotta. Toisaalta Meidän perhe -hanke oli myös jatkoa Essen-Ruhrin vuoden 2010 kulttuuripääkaupunkivuoden hankkeelle. Tällöin Manninen kuvasi muslimiperheitä Ruhrin alueella, ja nämä kuvat olivat esillä islamilaisen taiteen ja kulttuurin näyttelyssä ”Unerwartet/Unexpected” Bochumin taidemuseossa.

Tarkastelen tässä artikkelissa miten Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden Meidän perhe -taidehanke tapahtuu. Tarkastelen kysymystä lähestymällä Meidän perhe -taidehanketta aikatilallisena taidetapahtumana, joka on kudelma mennyttä, nykyhetkeä ja tulevaa. Aikatilan ulottuvuuksia ei voida jakaa lokeroihin, eikä aika myöskään etene lineaarisesti, vaan ajan eri ulottuvuudet ovat samanaikaisesti läsnä tilassa. Aikatila on kudelma materiaalisia jälkiä, joilla on voima vaikuttaa tulevaan. Toimintojensa kautta nämä jäljet tuovat mennyttä nykyhetkeen ja jättävät vuorostaan jäljen siihen, mikä niitä seuraa. Jälki on jokin, joka yhdessä toisten jälkien kanssa punoutuu ku-

delmaksi. Tätä kudelmaa asuttavat muun muassa sanat, eleet, tunteet, liikkeet, toimintaohjelmat, ideat ja taiteen tuotokset. Mikään listatuista ei ole ensisijainen, yksi ei ole toiselle alisteinen. Kudelma muokkautuu jatkuvasti. Osaset löytävät toisensa, toisinaan vain irtaantuakseen. Jotkut tarrautuvat lujaa kiinni toisistaan. Toiset päästävät irti kentties uusia kumppanuuksia solmiakseen. Toisinaan kudelmaan piiryy rajoja. Nämä rajat toimivat suotuisan ja epäsuotuisan toiminnan määrittelijöinä: ne kehystävät totuuksia. (Deleuze & Guattari 1987; Deleuze 1994; Massey 2005)

Artikkelin alkupuolella kuvaan Meidän perhe -hankkeen Euroopan unionin institutionaalisessa kehikossa. Tämä kehikko määrittää rajat suotuisille toimintoille. Artikkelissa suotuisa kehystävä toiminta on unionin korostama kulttuurien välinen vuoropuhelu. Painottamalla kulttuurista vuorovaikutusta Euroopan unioni harjoittaa alueellaan monikulttuurisuuden politiikkaa, mikä on kytköksissä vallitsevaan paikallisissa olosuhteissa muotonsa saavaan aikatilalliseen totuuteen, monikulttuurisuuteen ideologiana (ks. Parekh 2006; Kymlicka 2007; Saukkonen 2012). Harjoittamassaan politiikassaan unioni tunnustaa kunkin vapauden elää kulttuuriaan, kunhan tämä ei loukkaa toisen vapautta elää omaansa. Kulttuurin eläminen ei täten ole rajoittamaton oikeus vaan alisteinen unionin määrittelemälle arvopohjalle. Euroopan unioni on strategioissa alue, jossa kulttuuristen subjektien on kyettävä yhteisen identiteetin rakentamiseen. Kulttuurinen vuoropuhelu, unionin alueella asuvien ja alueelle saapuvien välillä, nähdään keinona saavuttaa yhteinen eurooppalainen kansalaisuus kuvitteellisessa yhteisössä (Euroopan unionin konsolidoidut... 2010). Kuten komission (2007) tiedonannossa todetaan:

Kulttuuria ovat kaikki ne unelmat ja ponnistelut, jotka kehittävät ihmisyyttä. Kulttuuri edellyttää paradoksaalista yhteyttä: yhtenäisyyden lähtökohdaksi on oltava moninaisuus ja eroavaisuuksien tutkiskelu on tarpeen, mutta ei erottelemaan vaan tekemään kulttuurista entistä voimakkaampaa. Eurooppalaisuus on kulttuuri tai sitä ei ole.

Euroopan unionissa toteutetaan ohjelmia, joiden tavoitteena on edistää kansalaisuutta eurooppalaisessa yhteisössä. Euroopan kulttuuripääkaupunkiohjelman Meidän perhe -taidehanke tuleekin nähdä osana unionin laajempaa kulttuuripolitiikkaa (ks. Rose 2001: 166). Taidehanketta ei kuitenkaan voida tarkastella vain kulttuuripolitiikan ilmentymänä tai heijastuksena. Meidän perhe

-hanke ei toteudu vain tietyssä institutionaalisessa tilassa. Vallitsevat käytännöt ja kirjatut tavoitteet luovat mahdollisuuksien kehikon suotuisille toiminnolle. Mahdollisuuksien kehikossa tietyt toimet tulevat helpommaksi toteuttaa. Esimerkiksi Meidän perhe -hanke tuli valitukseksi Euroopan kulttuuripääkaupunkiohjelmaan, sillä hanke täyttää kulttuuripääkaupunkiohjelmassa määritellyt tavoitteet. Ennen tiettyjen toimintojen tapahtumista ne muotoillaan ideatasolla ehdotuksiksi. Kun suotuisat ehdotukset hyväksytään, ne tulevat osaksi hankeohjelmaa ja saavat taloudellisen tuen. Aikatilallisessa kehystämisessä on kyse tästä.

Taidehanketta ei kuitenkaan voida tarkastella vain osana tiettyä institutionaalista käytäntöä. Käytännössä toiminnot pakenevat kehyksiä: mikään ei tapahdu yksinomaan sen vuoksi, että tietty aika on tälle toiminnalle suotuisa. Kehysten sisällä toimimisen ohella on kyse kehyksien purkamisesta ja uudelleen kehystämisestä. Tietynlainen tavoitetilä on jatkuvassa murroksessa: edustuksellisen demokratian tasolla ja virkamiestyönä tätä rakennetaan lainsäädännöllä ja strategisella suunnittelulla. Lisäksi tavoitetilään vaikuttavat arvot ja arvostukset. Aikatilallisuus tulisi nähdä ensisijaisesti tapahtumana, joka toteutuu rakenteissa mutta aina myös rakenteiden tuolla puolen kehystämistä pakenevina virtauksina. Jokainen tapahtuma rakentuu niistä materiaalisuuksista, jotka ovat läsnä juuri siinä hetkessä. Artikkelissa pyrin avaamaan erityisesti taidehankkeen tapahtumaluonteisuutta tarkastelemalla Meidän perhe -hanketta toteuttavien toimijoiden roolia taidehankkeen tuottamisessa. Tarkastelukohteena olevassa hankkeessa toteutettavat toiminnot muokkaavat hankkeesta taidetapahtuman. Hanketoimijoiden päämäärät ja menneisyydet ovat läsnä hankkeen toteutuksessa, jossa liikutaan kehikon molemmin puolin. (Häkli & Kallio 2013.)

Aikatilallinen kehikko ei myöskään määrittele sitä, miten jokin tulee moniaistisesti katsojien nähtävälle ja nähdyksi (Pallasmaa 2005; Wylie 2006). Meidän perhe -taidehanketta toteuttaneet valokuvaaja ja paikallistoimijat vaikuttivat siihen, miten perhepotretit esitettiin ja miten hanke esitettiin. Katsomistapahtumassa kuvat ja kuvien katsominen tietyssä hetkessä ja paikassa liittyvät yhteen kuvia katsovien aiempiin kuvastoihin. Lisäksi kuvat kantavat mukanaan varauksen tulevaan: kuvilla on mahdollisuus avautua toisaalla. Taiteen tapahtumaluonteisuus ei näin rajoitu vain taidehanketta toteuttavien toimintoihin. Taiteen tulkitseminen tapahtumana edellyttää ymmärrystä taiteen tuotosten keskeneräisyydestä: taide tapahtuu

aina myös teosten ulkopuolella. Artikkelin lopussa pohdinkin taidehanketta osana eri menneisyyksiä lävistäneiden ja tulevaisuuksia mukana kantavien henkilöiden nykyhetkessä tapahtuvaa katsomista. Meidän perhe -taidehanke tulee nähdä taidetapahtumana, joka on materiaalistien kytköksiensä kautta samanaikaisesti läsnä menneessä, nykyhetkessä sekä sisältäen varauksen tulevaan.

Erillään yhdessä – kohti tavoitetilää yhteisestä eurooppalaisesta kansalaisuudesta

Euroopan unionissa kulttuuri ymmärretään pääsääntöisesti laajasti. Kulttuuria ovat kirjallisuus, kuvataiteet, elämäntavat, arvojärjestelmät, perinteet ja uskomukset. Euroopan Unioni tunnustaa myös eri kulttuurien oikeuden olemassaoloon ja pyrkii turvaamaan kulttuuriset vähemmistöoikeudet. Tässä yhteydessä kulttuuri määrittyy pääsääntöisesti etnisyyden kautta, ja kulttuurisia oikeuksia ovat erityisesti kieli ja uskonto. Unionissa eri kulttuuristen ryhmien ei tulisi kuitenkaan elää erillisinä, vaan tavoitteena on kulttuurien kohtaaminen. (E.U. Network of independent... 2005; Komission tiedonanto Euroopan... 2007; Euroopan Unionin konsolidoidut... 2010.) Erityisesti unioni on kiinnostunut Euroopan ulkopuolelta saapuvien muuttajien sitouttamisesta kuvitteellisen, tämänhetkisen, eurooppalaisen yhteisön arvoihin (ks. myös Anderson 1983; Paasi 2001), joita ovat muun muassa ihmisen vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltioperiaate, ihmisarvo, solidaarisuus, suvaitsevaisuus ja sananvapaus (Komission tiedonanto Euroopan... 2007; Euroopan unionin konsolidoidut... 2010). Yhteisön jäsenyydessä on kyse ennen kaikkea Euroopan kansalaiseksi tulemisesta. Kulttuurien välisten kohtaamisten lisäämisellä on merkittävä tehtävä yhteisöön integroimisessa. Uskotaan, että näissä kohtaamistilanteissa Euroopan unionin arvot löydetään ja näihin arvoihin sitoudutaan sen sijaan, että katsottaisiin mitä kulttuurisia kohtaamis- tai törmäystilanteita seuraa.

Korostaessaan eri etnisten tai uskonnollisten kansalaisuuksien integroimista osaksi kuviteltua Euroopan yhteisöä voidaan Euroopan unionin katsoa harjoittavan monikulttuurisuuden politiikkaa (ks. myös monikulttuurisuus/multikulturalismi Saukkonen 2012: 118; monikulttuurisuus Kymlicka 2007; Parekh 2006). Monikulttuurisuutta voidaan poliittisen toimintamallin ohella lähestyä myös ideologiana, jolla on juuret Yhdysvalloissa mutta joka saa muotonsa paikallisissa olosuhteissa. Tällöin monikulttuurisuuden politiikan ym-

märretään olevan osa monikulttuurisuutta, tiettyä historiallisesti rakentunutta totuutta. Huolimatta monikulttuurisuuden politiikan suosiosta unionissa kaikki eivät kuitenkaan usko monikulttuurisuuteen, vaan harjoitettu politiikka on viime vuosina joutunut myös kritiikin kohteeksi. Monikulttuurisuuden politiikkaa on arvosteltu lumepolitiikaksi, jossa erilaisuuden katsotaan olevan sallittua tiettyjen rajojen sisällä. Arvostelijoiden mukaan näennäisestä erilaisuuden hyväksymisestä huolimatta pyrkimys on kuitenkin ”samaa”: ”käyttyädy erilailla”, kunhan tämä käyttäytyminen ei häiritse ”meitä” – näin ollen, ”ole siis sama”. (Badiou 2004.) Monikulttuurisuuden onkin katsottu rakentuvan nykyään, globaalien humanitaarisuuden ideologian myötä, häilyville suvaitsevaisuuden ja syrjimättömyyden abstrakteille periaatteille (Purra 2012: 127).

Unionin määrittelemä eurooppalainen kansalaisuus rakentuu ennen kaikkea Euroopan ja Euroopan ulkopuolisten alueiden välille asetettujen rajojen kautta. Tämän lisäksi kansalaisuuden edellytykset ovat erilaiset Euroopan sisällä, jäsenvaltioiden välillä (Rigo 2005). Yhteisön rajojen määrittely tapahtuu suhteessa uhkakuviin kuten terrorismiin, järjestäytyneeseen rikollisuuteen, laittomaan huumausainekauppaan, korruptioon, ihmiskauppaan, ihmisten salakuljetukseen ja laittomaan asekauppaan (Eurooppa-neuvoston Tukholma ohjelma 2010). Mielenkiintoista on se, että unioni on antanut kulttuuriselle vuoropuhelulle välinearvon suhteessa uhkiin ja konflikteihin. Unionin mukaan kulttuurinen vuoropuhelu on ”*yksi tärkeimmistä rauhan säilyttämisen ja konfliktinestön välineistä*” (Komission tiedonanto Euroopan... 2007). Herääkin kysymys siitä, tarkasteleeko unioni Euroopan alueelle saapuvia ensisijaisesti potentiaalisena uhkana (ks. myös Häkli 2007). Ennen kuin toisin todistetaan, tulija on uhka Euroopan turvallisuudelle, tämän jälkeen integroitavissa oleva kulttuurinen subjekti, ja vasta viimeiseksi ihminen. Kysymys muodostuu haasteelliseksi erityisesti silloin, jos sitä pohditaan suhteessa unionin tapaan korostaa ihmisoikeuksia.

On myös esitetty, että etnisiä vähemmistöjä on redusoitu uskontonsa edustajiksi Euroopassa viime vuosina (Pauha 2012). Kansallisuus on korvautunut ulkopuolelta määritellyllä muslimi-identiteetillä. Myös Suomessa kuvitteelliset yhteisöt ”suomalaiset” ja ”muslimit” asettuvat yhä useammin vastakkain muun muassa mediassa. (Pauha 2012: 130.) Meidän perhe -hanke liikkuu maahanmuuttajuuden kuvaamisesta islamin kuvaamiseen toteuttamisaikanaan: molemmat keino-

tekoiset yhteisöt esiintyvät hankkeessa. Esimerkiksi Turun kulttuuripääkaupunkivuoden kotisivujen Meidän perhe -hankemainoksessa kuvailtiin, että valokuvaaja Manninen on tulossa kuvaamaan maahanmuuttajataustaisia perheitä (Turku 2011). Hankkeen toimijat kuitenkin itse korostavat sitä, että on kyseessä ennen kaikkea islam-taustaisten perheiden kuvaaminen ja islamiin tutustuttaminen, mikä tapahtuu erityisesti taidehankkeen yleisötapahtumissa. Näin ollen hanke muuntautuu matkansa varrella. Sen sijaan, että kyseessä olisi yleisesti maahanmuuttajien perheiden kuvaamisesta, hanke spesifioitui kuvaamaan turkulaisia islamilaistaustaisia perheitä omissa olohuoneissaan ja yleisemmin, keskustelutilaisuuden ja moskeijan avoimien ovien päivän kautta, islamia Suomessa.

Yhteisen arvopohjan perustuvalle eurooppalaiselle kansalaisuudelle on myös etsitty vaihtoehtoisia kansalaisuuden käsitettä. Yhtenä vaihtoehtona on esitetty kansalaisuutta Euroopassa, joka perustuisi ajatukseen liikkeellä olevasta kansalaisuudesta: kansalaisuus muokkautuisi jatkuvasti Euroopassa asuvien toiminnoissa ja olisi avoin Eurooppaan muuttaville (Balibar 2004: 177). Eurooppalaiseksi tultaisiin osana neuvottelutapahtumaa, jossa on jatkuvasti muuttuvia valtasuhteita (Foucault 1977; Amin 2004: 4). Kyseessä on agonistinen näkemys neuvottelutilanteesta (Staeheli 2008: 7). Tämänhetkessä Euroopassa kansalaisuutta neuvotellaan toki jatkuvasti arkipäiväisissä käytännöissä. Euroopan unionin tasolla korostuu kuitenkin edelleen eurooppalainen kansalaisuus, joka perustuu jäsenyyteen kuvitteellisesti valmiissa eurooppalaisessa yhteisössä (Amin 2004; Lähdesmäki 2012).

Taidehankkeen tuottuminen Euroopan unionin institutionaalisen kehikon sisällä

Kysymykset vallasta ja teknologioista ovat ratkaisevia, kun tarkastellaan tiettyä historiallisesti rakentunutta totuutta. Visuaalisen kulttuurin tuotoksia on usein lähestytty tarkastelemalla niiden kätkeviä merkityksiä (Cosgrove 1998). Erityisesti osana tietyn instituution hankeohjelmia toteutetut taidehankkeet tulisi kuitenkin ymmärtää laajemmin kuin vain tuotostensa kautta. Esimerkiksi Gillian Rose (2001: 140, 166) on tarkastellut instituutioiden toimia visuaalisen kulttuurin tuotosten esittämisessä ja kuvien tuottamisesta, eikä niinkään kuvia itsessään, hyödyntäen Foucault'n institutionaalisen koneiston ja institutionaalisen teknologian käsitteitä. Käsitteet eroavat toisistaan siten, että ensiksi mainitulla tarkoitetaan valtaa tai tietoa, joka on instituutioiden – kuten lait, sopimukset ja ohjel-

mat – taustalla. Toiseksi mainitulla puolestaan tarkoitetaan niitä harjoitettavia käytännön toimia, jotka tukevat vallitsevaa tietämystä. (Foucault 1977; 1990; 1994; Häkli 2009). Tärkeimmäksi nousevat tällöin kuvan tuottamisen ja katsomisen tilat. Rose (2001: 169) kirjoittaa museoista ja taidegallerioista, näiden taidetta esille laittavien instituutioiden koneistosta ja teknologioista. Museoilla ja gallerioilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä ne esittävät ensinnäkin ostamalla taidetta ja toiseksi esittämällä taidetta kokoelmistaan tai lainaamalla teoksia toisista instituutioista ja yksityiskokoelmista. Tärkeää on paitsi mitä esitetään, myös miten esitetään.

Euroopan unionin lainsäädäntö, sopimukset ja toimintaohjelmat rakentavat institutionaalista kehikkoa, joka perustuu monikulttuurisuuden politiikkaan ja on kytköksissä monikulttuurisuuteen ideologiana. Euroopan unionin kulttuuripolitiikan, ja tarkemmin kulttuuripääkaupunkivuosiohjelman, katsotaan tässä olevan institutionaalinen koneisto, ja ohjelman tavoitteet täyttävien hankkeiden institutionaalinen teknologia, joka tukee vallitsevaa tietämystä. Tarkastelussa on monikulttuurisuus vallitsevana totuutena, joka saa muotonsa paikallisissa olosuhteissa. Tässä tapauksessa ideologinen totuus saa olomuotonsa ja jättää jälkensä Turussa osana kulttuuripääkaupunkivuotta. Euroopan unionin toteuttaman Euroopan kulttuuripääkaupunkivuosiohjelman ja Meidän perhe-hankkeen tavoitteet kohtasivat: hanke valittiin kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmaan. Toisaalta kulttuuripääkaupunkivuosio on myös itsessään kytkeytynyt osaksi laajempaa Euroopan unionin kulttuuripolitiikkaa. Esimerkiksi kulttuuria kansainvälistyvässä maailmassa koskevasta Euroopan toimintasuunnitelmassa esitetään huomioita Euroopan identiteetistä ja monikulttuurisuudesta. Tässä kohdin taustalla on ajatus kielen ja kulttuurien moninaisuudesta rikkautena: "...globaalistuminen on tuonut lähemmäksi yhä useampia kulttuureita eri puolilta maailmaa. Se on lisännyt uteliaisuuttamme ja mahdollisuuksiamme tutustua vieraisiin kulttuureihin ja hyötyä niistä, mikä on osaltaan edistänyt yhteiskuntiemme moninaisuutta." Toisaalta kuitenkin Euroopan yhteinen identiteetti pohdituttaa: "Tämä on kuitenkin myös herättänyt kysymyksiä Euroopan identiteetistä ja sen kyvystä huolehtia yhteiskuntien monikulttuurisuudesta ja yhtenäisyydestä." (Komission tiedonanto Euroopan... 2007: 2–3.) Euroopan rajojen ulkopuolelta tulevien muuttajien odotetaan tuovan kulttuurinsa "meille" sopivat piirteet osaksi eurooppalaista yhteisöä, ja toisaalta odotetaan epäsuotuisten piirteiden suodattuvan kohtaamistilanteissa.

Meidän perhe -hankkeen avajaisilaisuuden puheessaan Turku 2011 -säätöpuheenjohtaja Cay Sevón pohtii hankkeen merkitystä paikallisella tasolla Turussa, mutta huomioi myös maailmanlaajuisten tapahtumien vaikutuksen paikalliseen elämään:

*Tämä on hyvin tärkeä osa Turun kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmaa. Turkuhan on tänä vuonna nimenomaan Euroopan kulttuuripääkaupunki ja Eurooppa on ja tulee aina olemaan maanosa, jossa eri kulttuurit kohtaavat, uskonnot kohtaavat, eri kielet, kieliä puhutaan sadoittain. Ja niin myöskin tapahtuu Turussa. Turku on hyvin monen kulttuurin kohtaamispaikka ja se täytyy näkyä myöskin tässä kulttuuripääkaupunkivuotena, muuten tämä ei ole kunnan Euroopan kulttuuripääkaupunki. Monasti tulee mieleen, että kun tässäkin kaupungissa asuu ja elää ihmisiä, jolla on hyvin paljon tietoa eri maista, hyvin paljon tietoa kulttuureista ja uskonnoista, että, hyvin paljon osaamista, ammatillista osaamista, koulutusta, muuta. Että me emme osaa tässä maassa ja tässä kaupungissa riittävässä määrin todellakin arvostaa ja käyttää sitä kaikkea asian-
tuntemusta ja tietoa. Tällä hetkellä, kun kuohuu Pohjois-Afrikassa, Lähi-idässä, meillä on jatkuva kriisiä ja sotaa, esimerkiksi Afganistanissa, Iranissa kuohuu, Irakissa ja niin edelleen. Niin näistä alueista löytyy täällä meidän maassamme ja kaupungissa hyvin paljon ihmisiä, jotka todellakin tietävät, mistä on kysymys poliittisesti ja uskonnollisesti, ja ylipäänsä kulttuurisesti. Ja se voimavara, joka valitettavasti jää liian vähän pieneen käyttöön täällä siis, että me voisimme tulla paljon viisaammiksi ja toimia, osata toimia paremmin, jos osaisimme olla riittävästi yhteydessä ja keskustella ja saada se tietoa käyttöön. Maailma on todellakin iso kylä ja kaikki, mikä tapahtuu muualla koskettaa kaikkia muita, meitä täällä ja joka puolella... (litteroitu avajaispuhe)*

Puheessa korostuu ajatus siitä, että oppiminen toinen toistemme kulttuureista rikastuttaa yhteisön elämää.

Sevónin mukaan maahanmuuttajien kulttuurista ja alueellista tietämystä ei ole Turussa hyödynnetty tarpeeksi. Paikallistuntemus on voimavara, jota Sevónia tulkiten voidaan käyttää apuna myös kriisien ymmärtämisessä ja niistä oppimisessa. Tällaisessa mahdollisuuksien ja haasteiden tilanteessa, jota myös Sevón tuo puheessaan esille, unioni painottaa kulttuurien välistä vuoropuhelua ratkaisuna sopuisaan yhteisön jäseneksi tulemiseen

ja yhteisössä toimimiseen. Tavoitteeseen pyritään lainsäädännöllisin keinoin ja toimintasuunnitelmien avulla. Esimerkiksi Euroopan unionin toimintajärjestelmää uudistaneessa Lissabonin sopimuksessa edellytetään kulttuurin huomioimista sekä kulttuurien välisen kunnioituksen ja moninaisuuden edistämistä kaikissa unionin toiminnoissa (Euroopan unionin konsolidoidut... 2010). Euroopan unionin tämänhetkisen kulttuuriohjelman tavoitteina onkin paitsi edistää kulttuuritoimijoiden ja taiteellisten tuotosten liikkuvuutta yli rajojen, myös lisätä kulttuurien välistä vuoropuhelua. Tämän vuoropuhelun tulisi unionin mukaan perustua rauhaan ja yhtenäisten arvojen, kuten ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Euroopan kulttuuripääkaupungiksi valinta vuorostaan edellyttää, että kulttuuriohjelma paitsi korostaa eurooppalaisuutta myös kasvattaa kulttuuriseen vuorovaikutukseen kykeneviä kaupunkilaisia. (Decision No... 2006.)

Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden yksityiskohtaisempina tavoitteina on muun muassa korostaa Euroopan kulttuurien rikkautta ja monimuotoisuutta, juhlistaa eurooppalaisia yhdistäviä kulttuurisia siteitä, tuoda kosketuksiin ihmiset eri Euroopan maista toistensa kulttuurien kanssa, ja vaalia yhteisymmärrystä sekä edistää tunnetta Euroopan kansalaisuudesta. Lisäksi tavoitteina on kasvattaa kulttuuripääkaupungissa ja sen lähiseudulla asuvia kansalaisia sekä vahvistaa kulttuuripääkaupungin kulttuurista ja sosiaalista kehitystä. (Decision No... 2006; European Commission on Culture 2011.) Meidän perhe – emme me ihmiset niin erilaisia ole -hanke asettuu kulttuuripääkaupunkivuosiohjelman tavoitteiden rajaaman kehikon sisälle. Taidehanke tuo maahanmuuttajan kodin/ islamilaisen perheen lähemmäksi ”meitä”. Toisaalta hanke purkaa kuvaa islaminuskoisesta ”meistä” poikkeavana ja kertoo universaalista aikalaisihmisestä, jonka arvopohja on uskonnosta riippumatta samankaltainen.

Meidän perhe -hanke kehiksiä pakenevana taidetapahtumana

Avajaisten jälkeisenä päivänä valokuvaaja Tuomo Manninen toteaa: Kuvaan työkseni kuvastoja. Välillä jää aikaa taideprojekteihin, kuten tämä Meidän perhe. Seisomme Mannisen kanssa kadulla ja moskeijan avoimien ovien päivä on juuri päättynyt. (muokattu ote, kenttäpäiväkirja)

Edessä ovat valmiit perhepotretit, jotka näkyvät kirjaston valkoiseksi rapatulla seinällä kolmen viikon ajan huhtikuun illassa ja yössä. Kuvat pyö-

rivät vuorokauden ympäri, mutta vasta kello yhdeksän jälkeen illalla silmä alkaa nähdä vastakaisen puutalon vintiltä heijastetut perhepotretit. Kuvat näyttävät kuvatut islam-taustaiset perheet omissa olohuoneissaan. Kuitenkin kyseessä on rakennettu tilanne. Mitä tapahtui maaliskuussa? Silloin kuvattavana 10 perhettä 10 olohuoneessa. Valokuvaajan studio on pystytetty kuvissa esiintyvien perheiden koteihin, jolloin yksityinen mukautuu tietyn toiminnan tilaksi. Valokuvaaja on tuonut kameransa ja salamalaitteet, sijoittaa työvälineensä betkeksi olohuoneeseen. Hetki jutellaan. Kuvattavat täyttävät proustilaiset lomakkeet. Perheenjäsen tulkkaa tarvittaessa. Kuvaaja asettelee kuvattavat paikalleen. Otetaan koevedos. Kuvaaja kehittää vedoksen ja näyttää sen kuvattaville. Sitten kuvataan. Kuvaustapahtumassa on kyse ammattimaisesta toiminnasta. Tehtävänä on saada laadukas kuva, joka voidaan heijastaa suurennoksena kirjaston seinälle. Valokuvaaja haluaa taata paitsi kuvien laadun myös kuvaustilanteen toimivuuden, minkä vuoksi valokuvaaja kuvaa yksin ensimmäiset perheet, vasta tämän jälkeen tutkija pääsee osallistumaan yksityisissä olohuoneissa tapahtuviin kuvaustilanteisiin. (muokattu sommitelma, tutkijan kenttäpäiväkirja)

Taidehanketta ei voida tarkastella vain instituutionalisen kehikon sisällä: aikatilallisena totuutena, joka materialisoituu hankkeen toteutuksessa. Taidehankkeen tapahtumaluonteisuus tulee ymmärtää laajemmin (ks. esim. Deleuze 1994). Jonkin ilmiön tapahtumaluonteisuuden tarkastelu edellyttää prosessissa mukana oloa. Meidän perhe -hankkeen tarkastelussa pyrin ”seuraamaan tapahtuman virtauksia” eli tarkastelemaan hanketta osallistuvan havainnoinnin menetelmin (Kontturi 2012). Oma rooliani seuraajana rajoitti se, etten tutkijana päässyt osallistumaan kaikkiin hanketta koskeviin tilaisuuksiin. En ollut mukana hanketoimijoiden keskinäisissä suunnittelutilanteissa. Projektin aikana osallistuin niihin kuvaustilanteisiin, joihin minut kutsuttiin mukaan. Yhteensä vierailin neljän perheen kotona. Lisäksi olin mukana hankkeen avajaistapahtumassa ja avoimien ovien päivässä. Heikonakin seuraajana pääsin osalliseksi taidehankkeen tapahtumaluonteisuutta. Sen sijaan, että olisin vain tarkastellut heijastuksia kirjaston seinällä, osallistuin hankkeen toimintoihin. Valokuvaaja Manninen toivotti minut tervetulleeksi tutkijana, vaikka ilmaisin omat kriittiset lähtökohtani hankkeen tarkasteluun:

Olen kiinnostunut perhepotretista tilallisena vuorovaikutustilanteena: muun muassa miten ku-

vaustilannetta rakennetaan yhdessä, ketkä ovat osallisina, tai miten kuvattavat perheet haluavat esiintyä kuvassa. Tarkasteluun liittyy myös ajatus yksityisen tulemisesta julkiseksi. Perheet kuvataan kunkin omassa kodissa, ja nämä kuvat tuodaan julkisesti esille. Lähestyn Meidän perhe -hanketta avoimen kriittisesti. Pohdin sitä, minkälaisia mahdollisuuksia hankkeessa on tuoda lähemmäksi se, mitä pidetään vieraina. Toisaalta suhtaudun kriittisesti siihen, tuotetaanko siinä edelleen vain kuvaa maahanmuuttajasta ”toisena”. (sähköpostiviesti 16.1.2011)

Tapahtuman virtauksien seuraaminen nostaa esille kysymykset: miten taidehanketta tuotetaan ja miten se tuotuu monisisäisessä ajassa? Taidehankkeen tuottamiseen vaikuttivat sitä toteuttaneet henkilöt, valokuvaaja Tuomo Manninen, Wali Hashi ja Muhammed ”Muhis” Azizi henkilökohtaisine historioineen, sekä hankkeeseen kuvattavina osallistuneet perheet, jotka avasivat taiteilijalle oven koteihinsa. Taidehanketta tuotettiin Kulttuuripääkaupunkivuoden yleisön nähtäväksi julkisiin tiloihin. Rose (2001) on todennut, että taidenäyttelyn rakentamisessa ja taiteen esille panossa tärkein rooli on kuraattorilla. Meidän perhe -hankkeessa kuraattori rakentuu Mannisen, Walin ja Muhiksen yhteistyönä. Vaikka kuraattori vaikuttaa siihen, mitä ja miten esitetään, pystyy hän kuitenkin vain välillisesti vaikuttamaan siihen, miten näyttelyä katsotaan. Katsojan roolina on nähdä se, mitä esitetään – mikä tulee näkyväksi silmien edessä muotoina ja väreinä. Se, miltä sisältö näyttää on kuitenkin katsojan tulkittavissa. Kuraattori pystyy vaikuttamaan tähän asettelulla ja sommittelulla. Lopullinen näkijä on kuitenkin aina katsoja.

Kuvien esittäminen ja esille laittaminen oli keskeinen osa myös Meidän perhe -taidehanketta – osa, jonka ympärille oheistapahtumat rakentuivat. Hankkeen toteuttajien tavoitteena oli saada kuvat mahdollisimman suuren yleisön nähtäville. Hanketta toteuttaneiden Mannisen ja kahden turkulaisen toimijan keskustelussa mahdollisesta kuvien esityspaikasta esiintyi Turun Kauppatorin ympärillä oleva liikehuoneisto. Kuvien esityspaikoiksi valikoituivat kuitenkin kaupunginkirjaston seinä ja Sokos Wiklund -tavaratalon videotaulu. Kirjaston seinälle kuvat heijastettiin vastakkaisen puurakennuksen ullakolta, kun taas Sokos Wiklund -tavaratalon kuvaruudulla kuvat esiintyivät pikseleinä ympäröivien mainosten joukossa. Kyseessä ei näin ollut yksinomaan kuvista, vaan Meidän perhe -kuvanauhalla oli sekä sanoja että kuvia. Nauhalla olevat sanat eli Mannisen haastattelulomakkeista

valitsemat lainaukset pyörivät kolmella kielellä: suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Hankkeen kuvat ja sanat esitettiin myös irrallisina toisistaan. Kuvat olivat tulosteina esillä kulttuuripääkaupunkivuoden Logomo -taidehallin kahviossa, ja tekstit matkasivat bussilinjalla Turun sataman ja lentoaseman välillä.

Voidaan pohtia, mitä kuvat kertovat ja mitä sanat näyttävät? Kuka näkee ne? Entä mikä on oheistapahtumien rooli tässä yhteydessä? Meidän perhe -taidehanke näyttäytyy yksinkertaisimmillaan muslimien kodinpiiriin julkiseksi tekemisenä, jolloin raja yksityisen ja julkisen välillä hämärtyy (Salmela 2004; ks. myös Rose 2003; 2008; 2009; 2010). Yksityinen laajeni yksityisenä pidetyn kodin seinien ulkopuolelle julkiseen kaupunkitilaan. Taidetapahtuman valokuvanäyttelyssä valokuvaaja Manninen riisuu muslimi-identiteettiä ja pelkistää kuvattavat perheet tunteviksi, ajatteleviksi ihmisiksi. Tämä toteutuu valokuvanäyttelyn otsikon ja kuvien yhteyteen liitettävien tekstilainauksien avulla. Meidän perhe – emme me ihmiset niin erilaisia ole -hanke tuo esille kulttuurien erilaisuutta ja vuoropuhelua korostavan lähestymistavan sijaan erilaista tapaa yhdessä olemiseen ja yhteen tulemiseen. Erilaisuuden korostamisen sijaan korostuvat ”meitä” ihmisinä yhdistävät tekijät.

Toisaalta myös erilaisuuden ajatus oli läsnä, vaikkakin häivyttynä. Erilaisuutta lähestyttiin muusta kuin etnisyydestä käsin: iän ja sukupuolen esiintuomisen kautta. Kuvien yhteydessä esitettävät tekstilainaukset oli merkitty siten, että niissä luki siteeratun kohdalla joko nainen tai mies sekä siteeratun ikä. Keskustelutilaisuudessa vuorostaan liikuttiin muslimisubjektin ulkoapäin rakentamisen ja purkamisen välillä. Esimerkiksi kahden hanketoteuttajan, tapahtuman toimittajina toimivien Walin ja Muhiksen, kysymykset toivat keskustelutilaisuuden tavoitteen arjen tasolle, esimerkiksi kysymyksillä ”Mikä tekee sinusta hyvän muslimin?” tai provokatiivisella ”Mitä sinun täytyy tehdä miehellesi ollaksesi hyvä muslimi?” Paneeliin osallistui eri yhteisössä vaikuttavia islamin asiantuntijoita: tutkija, imaami, muslimiyhteisön vaikuttaja, ihmisoikeusasialiiton asiantuntija ja ohjaaja. Myös kuvatut perheet oli kutsuttu avajaistapahtumaan, ja heillä oli näin mahdollisuus osallistua tähän keskusteluun.

Se, että kuvat tuotiin näkyville tai kuvien esittämiseen sidottiin oheistapahtumia, ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kuvat automaattisesti nähtäisiin tai islam tulisi lähemmäksi ”meitä”. Esimerkiksi avajaistapahtuma toteutettiin Turun keskustassa sijaitsevassa nuorisotalo Vimmassa. Tilaisuuteen

osallistui hanketoimijoiden, perheiden, panelistien, tutkijan, toimittajien ja säätiön edustajien lisäksi vain muutama ulkopuolinen henkilö. Valokuvien näkeminen vuorostaan vaati niiden luokse menemistä tai sattumanvaraista ohikulkua. Kirjaston seinään heijastetut kuvat näkyivät vasta iltahämärässä kirjaston aukioloajan jälkeen, tavaratalon ruudulla kuvat sekoittuivat Kauppatoria ympäröivien rakennusten mainoksiin ja Logomon kahvion kuvat olivat asiakaskunnan nähtävissä. Useimmat kuvien näkijöistä eivät myöskään osallistuneet taidehankkeen yleisötapahtumiin, vaan kohtasivat kuvat kadulla tai kahviossa. Tällöin kuvat irtaantuvat osittain siitä asiayhteydestä, jossa ne on tuotettu ja tulevat osaksi toisenlaista katsomisen tapahtumaa.

Kuvien kietoutuminen tulevaan

Taidetapahtumaa ei voida avata vain pohtimalla, miten taidehanke sijoittuu Euroopan unionin harjoittaman politiikan kontekstiin tai mitä tapahtuu hankkeen tuottamisprosessissa. Olennaisinta on myös se, mitä kuvat kertovat. Kuvat eivät kerro vain yhtä tarinaa, siten että niiden merkitys olisi yksi ja pysyvä. Sen sijaan kuvat elävät ja saavat merkityksensä suhteessa katsojaan ja edeltäviin katsomistapahtumiin. Kuvat avautuvat siinä hetkessä, kun niitä katsotaan, mutta ne sisältävät myös varauksen tulevaan. Tulevaa yhteyttä, jossa kuvat tulevat avautumaan, tai sitä miten kuvat aukeavat, ei voida tietää. Pysin tässä herättelemään ajatuksia siitä, minkälaisen varauksen tulevaan kuva kantaa mukanaan. Lisäksi avaan ajatusta kuvan roolista moniaistisessa tapahtumassa.

En tarkastele yksittäisiä Meidän perhe -taidehankkeen kuvia vaan pohdin kuvaa osana taidetapahtumaa. Taidehankkeen tarkastelu taidetapahtumana nostaa esille kysymyksen kuvien kietoutumisesta materiaalisuoksien tuottamiseen (Rose 2009). Kuvien materiaalisuus on muutakin kuin muste paperilla, pikselit kuvaruudulla tai teosten matka näyttelystä toiseen (della Dora 2009). Kuvilla on kyky olla paitsi katsottavia objekteja, myös materiaalisuuksia tuottavia subjekteja (Barthes 2000; Rancière 2007; ks. myös Whatmore 2008). Kuvan on esimerkiksi katsottu tulevan materiaalisiksi ja saavan olemassaolonsa siinä hetkessä, kun se laittaa katsojassa jotain liikkeelle – herättää voimakkaita tunteita (Barthes 2000: 19; Rose 2004). Liikkeellepanevaa voimaa voidaan kutsua määrittelemättömäksi ajatukseksi eli affektiksi. Affektit eivät ole subjektien ominaisuuksia vaan kulkevat voimakkuuksina subjektien välissä. On

kyse voimasta vaikuttaa johonkin ja tulla vaikutetuksi jonkun toimesta. Affektit ovat kietoutuneet prosessiin, jossa muodostuu tiedostettuja ajatuksia eli ideoita. (Deleuze 2012; ks. myös Thrift 2008; Anderson & Harrison 2010.)

Kuvan voima on jaettu erilaisiin toimintoihin: ainutlaatuisen avautumiseen katsojalle (*punctum*), kuvan koulutukselliseen voimaan (*studium*) (Barthes 2000: 26–28) ja mahdollisuuteen yhdistää kuva minkä tahansa muun elementin kanssa siten, että tämä yhdistelmä tuottaa ”kuva-lauseen”, joka kantaa mukanaan varauksen uudenluomiseen (Rancière 2007: 30–31). Kuvien tuottava voima perustuu ajatukseen kuvien esteettisestä voimasta, joka avaa mahdollisuuksia uusille yhteenliittymille (Barthes 2000; Rancière 2007). Tämä esteettinen leikki – avoin muuntautumisen mahdollisuus tulla joksikin aina uusin sommitelmin – on nähty taiteen tehtävänä (Rancière 2007: 89). Kuvien esteettisen voiman tunnustaminen edellyttää käsitystä taiteesta tapahtumana. Tapahtumaluonteisuus kattaa ajatuksen taiteesta tässä ja nyt olevana siten, että hetkessä oleminen on aina olemista samanaikaisesti menneessä ja tulevassa (Rancière 2007: 89). Ajan kulkua eri voimakkuuksilla halkovassa tapahtumassa muutos ja liikkeellä oleminen on olennaista. Myös taide on elävää niin kauan kuin se pysyy itsensä ulkopuolella. Taide tapahtuu teoksen pinnalla siten, että pinnalla näkyvä on aina prosessissa: muoto pakenee itseään, irrottautuu itsestään, tullaan joksikin muuksi. Taiteen ydin on toiminnassa tietoisien ja tiedostamattoman rajamailla. Taiteellinen ilmiö saa fyysisen muotonsa ajatuksesta ja ei-ajatuksesta, jotka halun tahdosta esittävät ideansa muotona. (Rancière 2007: 119.) Taiteen kuvat ovat toimintoja, jotka tuottavat ristiriidan idean ja muodon välillä (Rancière 2007: 7). Toisaalta on muistettava, että kuvalla on kaksi luonnetta: paitsi että kuva voi avautua aistimuksina, kuva toimii todisteena menneestä (Rancière 2007: 25).

Valokuvan kytkeytymistä tapahtumaan voidaan tarkastella joko pohtimalla sitä, mitä aistimuksia kuva tuottaa siinä hetkessä kun kuvaa katsotaan, tai pohtimalla kuvan avautumista jossakin muualla kuin välittömässä katsomisyhteydessä. Jokaisella kuvalla on näin mahdollisuus avautua seikkailuna tässä ja nyt, tai myöhemmin. Täten kuvalla ei ole valmista päämäärää, vaan tutkimattomia maallisia ja yliaistillisia matkoja. Kuva voi saavuttaa katsojan, ja elävöittää katsojan, sekä vastavuoroisesti katsoja elävöittää kuvan (Barthes 2000: 20.) Kuvien voidaan myös katsoa olevan maailmaa asuttavia merkkejä, jotka kommunikoivat keskuudessamme ja osallistuvat yhteisön rakentamiseen (Rancière

2007: 35). Merkkien maailmassa asuvat myös sanat, joilla on oma roolinsa kuvien muodostamisessa. Voidaan puhua kuva-lauseesta, jonka idea tiivistettynä on se, että "[l]ause ei ole se, joka voidaan lausua, eikä kuva ole näkyvässä oleva" (Rancière 2007: 46). "Kuva-lauseella" tarkoitetaan kahden esteettisesti määriteltävän toiminnon yhdistelmää, joka rikkoo representatiivisen suhteen tekstin ja kuvan välillä. (Rancière 2007: 46). Tällöin sanojen tehtävänä ei ole enää yksinomaan yhdistää lause kuvaan vaan myös itsessään tulla lihaksi. Kuvat vuorostaan eivät ole vain sanoja todistavia representaatioita, niillä on oma tuottava kehonsa. Tämä tarkoittaa sitä, että suhteessa elämää sykkiviin kehoihin ja sanoihin, kuvat synnyttävät ajatuksia ja osallistuvat tunteiden tuottamiseen.

"Lause-kuvan" voima perustuu ajatukseen siitä, että epäyhtenäisten elementtien törmätessä yhteen avautuu mahdollisuus uusien maailmojen tulemiselle. Tässä tapahtumassa kuva voi tulla muuksi kuin mitä se ulkomuodoltaan antaisi olettaa, ja myös sanoilla on mahdollisuus avautua kuvina. Sanan kuvaksi tuleminen tapahtuu yhteydessä johonkin jäljen jättäneeseen tapahtumaan. Näin yhdelle sanalle osana lausetta ei ole olemassa vain yhtä etukäteen määriteltyä tapaa avautua kuvana (Rancière 2007: 56). Kuvat ja sanat eivät näin ollen kätke taakseen yhtä tiettyä merkitystä, vaan merkitykset muuntuvat tilannekohtaisesti. Esimerkiksi installaatiotaiteessa museoiden ja gallerioiden tilat täyttävät tutut tai vieraat esineet, irrotettuina arkipäiväisestä ympäristöstään ja käyttötarkoituksesta, eivät pyri luomaan kuilua kahden erilaisen järjestyksen välille vaan ennemminkin lisäämään herkkyyttä havaita merkit ja jäljet, jotka todistavat (tiettyä ja joillekuille) yhteistä historiaa ja maailmaa (Rancière 2007: 66–67).

Keskustelua: katsomistapahtuman materiaaliset kytkökset

Olen avannut taidehankkeen tapahtumaluonteisuutta tarkastelemalla Euroopan unionin kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelman osana toteutettua Meidän perhe -taidehanketta. Tarkastelin hanketta suhteessa Euroopan unionin monikulttuurisuuden politiikkaan, osallistumalla tutkijana hankkeen toteutukseen ja pohtimalla kuvien tuottavaa luonnetta. Taidehanke seurasi instituution määrittelemiä tavoitteita ja tuli valituksi kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelmaan. Euroopan unionin institutionaaliseen kehikkoon sijoitettuna taidehanke näyttäytyy aikatilallisen toruuden materialisoinnissa, muotonsa saavana ilmiönä. Taidetapah-

tumana hanke kuitenkin pakenee kehyksiään. Taidehanketta toteutettiin ja neuvoteltiin käytännöissä. Tästä johtuen taidetta tarkasteltaessa on tärkeää kiinnittää huomiota paitsi taiteen tuotoksiin myös itse prosessiin (ks. myös Kontturi 2012). Käytännön toteutuksessa Meidän perhe -taidehanke liikkui vallitsevan totuuden kehyksien tällä ja tuolla puolen. Hanketoimijat pystyivät vastaamaan siitä, mitä he halusivat tuoda esille. Tästä näkökulmasta katsottuna hanke näyttäisi kertovan kahta tarinaa: yhtäältä rakennettiin tarinaa islamista Suomessa, toisaalta taas argumentoitiin sen puolesta että "emme me ihmiset niin erilaisia ole".

Taidehankkeen tapahtumaluonteisuudessa tuotetuilla kuvilla ja sanoilla on roolinsa. Kun taide nähdään tapahtuvan teoksen pinnalla, taidehankkeen tuotoksia voidaan tarkastella elävinä. Kuvien elävä luonne vuorostaan mahdollistaa sen, että kuvat vaikuttavat katsojaansa osana monisäikeisessä ajassa liikkuvaa katsomistapahtumaa. Meidän perhe -taidehankkeen tapahtumaluonteinen tarkastelu herätti avoimeksi jäävän kysymyksen siitä, miten kuvat tulivat moniaistisesti nähtyksi senhetkessä katsomisessa tai avautuvat myöhemmissä katsomistapahtumissa alkuperäisestä yhteydestään erillään olevina, osana laajempaa pirstaleista elämänmittaisesti rakentuvaa kuvastoa. Artikkelini laajempaan tavoitteena onkin herätellä keskustelua taiteen tuotosten liittymisestä teoksia moniaistisesti katsovien henkilöiden monisyisiin kuvastoihin.

Kiitokset

Teksti on kirjoitettu osana Turku 2011 -arviointiohjelmaa. Kiitän tutkimusta rahoittanutta Turku 2011 -säätiötä. Lisäksi kiitän lämpimästi kahta nimitöntä arvioitsijaa ja Riina Lundmania korvaamattoman hyödyllisistä parannusehdotuksista.

Lähteet

- Amin, Ash (2004). Multi-ethnicity and the idea of Europe. *Theory, Culture & Society* 21:2, 1–24.
- Anderson Ben & Harrison, Paul (2010). The promise of non-representational theories. Teoksessa Anderson Ben & Paul Harrison (toim.): *Taking-place: non-representational theories and geography*. Ashgate, Surrey. 1–34.
- Anderson, Benedict (1983). *Imagined communities. Reflections of the origin and spread of nationalism*. Verso, London.
- Badiou, Alain (2004). *Etiikka – essee pahan tiedostamisesta*. Apeiron, Helsinki.
- Balibar, Etienne (2004). *We, the people of Europe? Reflections of transnational citizenship*. Princeton University Press, Princeton & Oxford.
- Barthes, Roland (2000). *Camera Lucida*. Vintage Books, London.

- Cosgrove, Denis E. (1998). *Social formation and symbolic landscape*. The University of Wisconsin Press, Wisconsin & London.
- Decision No 1622/2006/EC of the European Parliament and of the Council (2006). *Establishing a Community action for the European Capital of Culture event for the years 2007 to 2019*. 21.2.2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:304:0001:01:EN:HTML>.
- Deleuze, Gilles (2012). *Spinoza. Käytännöllinen filosofia*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Deleuze, Gilles (1994) *Difference and Repetition*. Columbia University Press, New York.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1987). *A thousand plateaus. Capitalism and schizophrenia*. University of Minnesota Press, Minneapolis & London.
- della Dora, Veronica (2009). Travelling landscape-objects. *Progress in Human Geography* 33:3, 334–354.
- E.U. Network of independent experts on fundamental rights (2005). Thematic comment no. 3: The protection of minorities in the European Union. 27.2.2013, ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/cfr_cdf_them_comments2005_en.pdf.
- Euroopan unionin konsolidoidut sopimukset (2010). *Perusoikeuskirja*. 27.2.2013, http://europa.eu/pol/pdf/qc3209190fic_002.pdf.
- Eurooppa-neuvoston Tukholman ohjelma (2010). *Tukholman ohjelma – Avoin ja turvallinen Eurooppa kansalaisia ja heidän suojeluun varten*. 21.2.2013, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010XG0504%2801%29:FI:NOT>.
- European Commission on Culture (2011). *European Capital of Culture*. 17.1.2011, http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc413_en.htm.
- Foucault, Michel (2010). *Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Foucault, Michel (1994). *The archeology of knowledge*. Routledge, London.
- Foucault, Michel (1990). *The history of sexuality. Vol. 1, an introduction*. Vintage, New York.
- Foucault, Michel (1977). *Discipline and punish: the birth of the prison*. Penguin Books, London.
- Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi Pauliina (2013). Subject, action and polis: theorizing political agency. *Progress in Human Geography* doi:10.1177/0309132512473869.
- Häkli, Jouni (2009). Governmentality. Teoksessa Kitchin, Rob & Thrift, Nigel (toim.) *International encyclopedia of human geography, volume 4*, Elsevier, Oxford. 628–633
- Häkli, Jouni (2007). Biometric identities. *Progress in Human Geography* 31:2, 139–141.
- Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle (2007). *Tiedonanto kulttuuria kansainvälistyvässä maailmassa koskevasta Euroopan toimintasuunnitelmasta*. 27.9.2012, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:FI:HTML>.
- Kontturi, Katve-Kaisa (2012). *Following the flows of process. A new materialist account of contemporary art*. Annales Universitatis Turkuensis B 349, Turku.
- Kymlicka, Will (2007). *Multicultural odysseys: navigating the new international politics of diversity*. Oxford University Press, Oxford & New York.
- Lähdesmäki, Tuuli (2012). Eurooppa tunnissa. Mini-Europe teemapuisto eurooppalaisuuden representaationa. *Alue ja Ympäristö* 41:1, 27–39.
- Massey, Doreen (2005). *For space*. Sage, London, Thousand Oaks & New Delhi.
- Mitchell, Katharyne (2007). Geographies of identity: the intimate cosmopolitan. *Progress in Human Geography* 31, 706–720
- Paasi, Anssi (2001). Europe as a social process and discourse. Considerations of place, boundaries and identity. *European Urban and Regional Studies* 8:1, 7–28
- Pallasmaa, Juhani (2005). *The eyes of the skin. Architecture and the senses*. John Wiley & Sons, Sussex.
- Parekh, Bhikhu (2006). *Rethinking multiculturalism: cultural diversity and political theory*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Pauha, Teemu (2012). Identiteetin didaktiikka, eli onko muslimeita olemassa. *Alue ja Ympäristö* 41:1, 130–134.
- Purra, Riikka (2012). Monikulttuurisuus, erilaisuus ja valtio: ihmisyiden ihanteista politiikan polanteisiin. *Alue ja Ympäristö* 41:1, 125–130.
- Rancière, Jacques (2007). *The future of the image*. Verso, London.
- Rancière, Jacques (2009). *The emancipated spectator*. Verso, London.
- Rigo, Enrica (2005). Citizenship at Europe's borders, *Citizenship Studies* 9:1, 3–22.
- Rose, Gillian (2001). *Visual methodologies*. Sage Publications, London, Thousand Oaks & New Delhi.
- Rose, Gillian (2003). Family photographs and domestic spacings: a case study. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 28:1, 5–18.
- Rose, Gillian (2004). 'Everyone's cuddled up and it just looks really nice': an emotional geography of some mums and their family photos. *Social and Cultural Geography*, 5:4, 549–564.
- Rose, Gillian (2008) Spectres and spectacle: London 7 July 2005. *New Formations* 62, 45–59.
- Rose, Gillian (2009) Who cares for which dead and how: British newspaper reporting of the bombs in London, July 2005. *Geoforum* 40, 46–54
- Rose, Gillian (2010) *Doing family photography: the domestic, the public and the politics of sentiment*. Ashgate, Surrey.
- Salmela, Anu (2004). Pysyvyyttä muutoksessa ja muutosta pysyvyydessä. Turussa asuvat somalinaiset islamin ja yhteisöperinteen välittäjinä. Teoksessa Fingerroos Outi, Minna Opas & Teemu Taira (toim.): *Uskonnon paikka*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 279–311.
- Saukkonen, Pasi (2012). Monikulttuurisuus ja multikulturalismi. *Alue ja Ympäristö* 41:1, 118–123.
- Staheli, Lynn A. (2008). Citizenship and the problem of the community. *Political Geography* 27, 5–21.
- Thrift, Nigel (2008). *Non-representational theory: space, politics, affect*. Routledge, London & New York.
- Turku (2011). *Meidän perhe. Testaa itsesi*. 27.9.2012, <http://www.turku2011.fi/uutiset/meid-n-perhe-testaa-itsesi-fi>.
- Whatmore, Sarah (2008). Materialist returns: practising cultural geography in and for a more-than-human world. Teoksessa Johnson, N.C. (toim.): *Culture and society: critical essays in human geography*. Ashgate, Burlington, 481–490.
- Wylie, John (2006). Depths and folds: on landscape and the gazing subject. *Environment and Planning D: Society and Space* 24:1, 519–535.